

Євген Приступа (м. Львів)

*УКРАЇНСЬКА СИСТЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ*

Сьогоднішня наша конференція є непересічною подією у житті української нації. І не тільки спортивному, а й загальнокультурному, оскільки спорт як суспільно-політичне явище певним чином вписується у живу тканину національної культури і слугує критерієм для оцінки стану справ у суспільстві в цілому. Не випадково кращі зми нації в усі часи хвилювала проблема духовного та фізичного здоров'я рідного народу.

Розвиток спорту, особливо масового, свідчить про здоров'я нації. Це дійсно так," бо тільки спорт гартує і кріпить зболілий організм нації та виліковує його від рабства і хамства, являючись самотнім середником, що плекає не лише здорове тіло і душу, а й плекає кріпкі характери".

Сьогодні ми вже можемо більш конкретно, на теоретичному і методологічному рівнях, охарактеризувати національну самотність, спадковість та динамічність української національної системи фізичного виховання. Нам належить об'єктивно оцінити сьогоднішній стан здоров'я української нації, а відтак спрогнозувати можливості її більш швидкого просування по шляху цивілізації та культури. Але саме для такої, об'єктивної оцінки, нам потрібно підняти ті пласти національної культури, які працюють на сьогоднішній день. І коли ми спробуємо виконати цю роботу, то виявимо, що на національному ґрунті були створені самотні системи саме фізичного виховання, корені яких сягають праукраїнських часів і епохи становлення Київської України-Руси.

Отже, вшановуючи славу дату 80-річчя заснування спортивного товариства "Україна", необхідно пильно подивитися у глибину віків, у той древній пласт нашої історії, коли формувалась, набувала самотності українська нація, коли викристалізувались оригінальні елементи її культури.

Без перебільшення можна сказати, що у нас є велика спадщина, та спадщина, детальне вивчення якої ще попереду. Але вже зараз ми можемо гордитися приналежністю до нації, яка на шляху свого історичного розвитку дала світові свою велику, самотню культуру, а в ній досконалу і струнку систему фізичного виховання. Традиції українського тіловиховання, які пробиваються до нас через товщу віків, були одним із визначальних компонентів життєстверджуючої сили нації. Але

значення їх виходить далеко за межі власне національного. Українська система тіловиховання дала початок багатьом іншим національним системам, слугувала справі підготовки молодих поколінь різних країн і народів до життя та плідної праці. Ми можемо і сьогодні спостерігати, як поєднуються елементи української фізичної культури з системами фізичного виховання на інших континентах, стимулюючи їх подальший розвиток.

Саме тому, що українське національне тіловиховання, продовжуючи своє життя в рамках інших культур, не розчинилось в них, що українцям вдалося запобігти асиміляції в найбільш потужних етнічних утвореннях сучасності, ми повинні сказати рішуче “Ні” шовінізму в науці, протистояти спробам вивчати “особенности российской физической культуры” на фресках Софії Київської. Не відкидаючи взагалі необхідності вивчення навіть таких “особливостей”, нагадаємо принагідно, що власне про “российское” можна говорити десь з середини чотирнадцятого століття, але аж ніяк не з часів Київської Русі.

Встановлюючи історичну істину, слід наголосити, що головним чинником життєздатності української національної системи тіловиховання була нерозривна єдність тілесного і духовного вдосконалення людини. В українських національних іграх і розвагах, органічно поєднувалися релігійний і побутовий сюжети, рух і пісня. У здатності до такого синтезу яскраво проявляється потужність української вітки на дереві всесвітньої культури, неповторність і колорит української душі. Власне волелюбність нашого народу в її поєднанні з нестримним потягом до всього, що слугувало правді, добру і красі, викликала до життя величезну кількість рухливих ігор та забав, які і сьогодні можуть бути покладені у фундамент національного тіловиховання. Незважаючи на постійні віковічні утиски і гніт, до нас дійшло понад 600 назв таких забав та ігор для дітей, у яких рух супроводжувався дотепним жартом, веселою, але не полишеною змісту піснею. Їх використання у сучасній системі національного фізичного виховання може дати нам в перспективі здорове, сильне, і в той же час мудре, не позбавлене родової пам’яті покоління.

Прослідковуючи генетичний зв’язок поколінь у розвитку української культури, слід особливо відзначити вклад у справу становлення національної системи фізичного виховання культури запорізького козацтва. Здоровий спосіб життя, культ єднання людини з матінкою природою, фізичний гарт у комплексі з моральним вишколом, - ось компоненти, з яких складалася підготовка козака до військових походів, та й до життя взагалі. В них і слід вбачати першопричини героїчних подвигів запорожців, того, що основні елементи системи фізичного виховання запорізького війська були запозичені і взяті на озброєння всіма

народами Європи і багатьма країнами світу. У наших сучасників не може не викликати подиву поєднання у січовиків культу сили і культу науки, високих фізичних кондицій у розвитку тілесності і глибокої релігійності. Причому ця остання не була абсолютно орієнтована на пошуки Бога і божественного поза земними людськими проблемами. Віра козаків слугувала їм у спробах філософського узагальнення принципів розвитку світу, допомагала їм у пошуках сенсу життя. Вона не базувалась на протиставленні душі і тіла, як це мало місце у класичному християнстві, не була спрямована на пригнічення плоті, на відрив від земних потреб і прагнень. А основною з цих потреб, вищим прагненням для представників української самобутньої культури, було бажання мати волю і використовувати її на благо свого народу.

Традиції національного тіловиховання не переривалися, а знаходили свій розвиток у наступних поколіннях. Гуманістичні ідеали, що були сформовані запорізьким козацтвом, знайшли своє продовження і своєрідну інтерпретацію на Галицьких землях. Передвісниками того, що ці цінності знайшли нового носія, були діяння великих синів українського народу з Руської Трійці. Ще у 1832 році Яків Головацький здійснює свою першу туристичну мандрівку по Галичині. Несучи в народ зерна просвіти, він тим своїм дійством спонукає його до пробудження та розвитку духовних та тілесних сил. У 1883-1888 роках відбувається шість щорічних мандрівок передової української молоді по Галичині. Найактивнішу участь приймає в них Іван Франко.

Ідея духовного та фізичного відродження нації продовжена в українській культурі геніями Руської Трійці і підтримана Каменярем, дає новий імпульс для розвитку українського спорту. Їх послідовники - Іван Боберський, Василь Нагірний та інші засновують перші спортивно-руханкові товариства на Галичині: "Сокіл", "Пласт", "Січ". Спортове товариство "Україна" стало необхідною і закономірною ланкою у цій естафеті поколінь. Св'яткуючи його ювілей, ми можемо ще раз підкреслити, що не існує окремішнього українського спорту у запорожців і галичан, не є він чимсь винятковим у Торонто, Сідней чи Львові. Українська культура, а в її рамках і спорт, - єдині. В цій єдності наша сила і наше майбутнє.

Леонід Мазур (м. Львів)

*ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ
І НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ*

Філософське осмислення проблеми національного відродження в

Україні з самого початку передбачає постановку питання про його цілі і, що не менш важливо, про шляхи їх досягнення. Логіка здорового глузду, яка, не дивлячись на те, що формується на рівні буденної свідомості, зовсім не виключає філософського узагальнення, як правило підказує найближчі з цих шляхів, і прийнято вважати, що починати цю справу треба з духовної сфери, з повернення нації напрацьованих кращими її представниками духовних цінностей.

Такі підходи дійсно є найбільш продуктивними і проти них нічого не можна заперечувати. Але вони виправдують себе тільки в тому випадку, коли ми маємо справу з нормальним, природним і поступовим процесом становлення етносу, з таким станом, коли нація з року в рік, від покоління до покоління нарощує потенціал свободи і демократії. Ми ж маємо справу не з нормою, а з патологією, і виникла вона не сьогодні і навіть не в той час, коли був здійснений "соціалістичний вибір". Деформації прослідковуються біля самих витоків. "Боротьба з степом протягом віків забирає енергію народу, його вищих верств і правительств, - пише М. С. Грушевський. - Кольонізаційні й економічні хвилювання не давали стверднути ні суспільним, ні політичним відносинам. ...А політичний упадок тягнув за собою остаточне розшарпане і присвоєне чужеродними суспільними верствами всього, що становило національні засоби. Вищі, культурніші верстви і нагромаджені ними багатства краю і вищі форми хазяйства - все опинилося кінець кінцем в руках чужеродних господарів, володарів краю, а по стороні українській зісталася гола народна маса - поневолена, позбавлена всяких економічних і культурних засобів і горожанських прав. Проходять століття повного упадку і застою українського життя".

Як бачимо, доля з самого початку не була ласкавою до українського народу, нищення національного здійснювалося на рівні глибинних основ існування суспільства. А отже і реконструкцію культурних пластів потрібно здійснювати не "зверху", не з вищих ідеалів, а "знизу", з реставрації структур повсякденності, матеріальної, побутової сфери життя народу. Логіка відродження нації повинна повторювати логіку історії становлення етносу. До речі, така тотожність історичного і логічного зовсім не передбачає повторення всіх помилок і відвертих провалів у національній політиці, які мали місце у національній історії. Історію не треба, та і неможливо, повторювати, у неї треба вчитися, і той хто засвоє її уроки, може спресувати у часі певні етапи її і класти їх як культурне надбання у фундамент фактично нової будівлі тіла нації. Саме ж це тіло повинно як з окремих клітин складатися із здорових людей. Причому здорових як фізично, так і духовно, таких, у яких ще не вбитий ген національної приналежності.